

Szentgáli-Tóth Boldizsár

Digitalizáció az észtországi bíróságokon: legenda és valóság

2022. június 13-18 között a Nemzeti Közszerológati Egyetem pénzügyi támogatásával tanulmányúton vehettem részt Tallinnban, Észtországban, ahol a bírósági digitalizáció észtországi modelljéről gyűjtöttem információkat és forrásokat, egyeztettem a Tallinni Egyetem, a Tallini Műszaki Egyetem, a Tartui Egyetem munkatársaival, valamint egy ügyvéd kollégával is. Gyakran emlegetik Észtországot, mint a technológiai fejlődés mintaállamát a magyar szakmai közbeszédben is, keveset tudunk azonban a ténylegesen megvalósult fejlesztésekről, ezek előnyeiről és korlátairól. Alábbi blogbejegyzésemben azokat a főbb – a bíróságokra vonatkozó - következtetéseket teszem közzé, amelyekre a kint töltött néhány nap alatt jutottam. Később egy terjedelmesebb tanulmány keretében tervezem a forrásanyag részletes feldolgozásából származó eredmények publikálását is.

Mi is történik az észt bíróságokon?

A Tallinnban töltött napok során számos találkozáson vehettem részt, amelyek hozzásegítettek a digitalizáció észt modelljének alaposabb megértéséhez és a bírósági fejlesztések szerepének elhelyezéséhez az észt közigazgatás digitalizációjának tágabb keretrendszerében. Ennek alapján az alakult ki bennem, hogy Észtországban nincs pillanatnyilag szó az ember és technológia kapcsolatának a bíróságokat is érintő alapvető újragondolásáról, ehelyett olyan innovatív ötletek technológiai eszközök segítségével történő megvalósításáról beszélhetünk, amelyek megkönnyítik, illetve ha sikeresnek bizonyulnak, a későbbiekben megkönnyíthetik a bírósági eljárásokban érintett emberi szereplők dolgát.

Mi az, amiről nincs szó?

Informátoraim egybehangzóan megerősítették, hogy Észtországban jelenleg nem irányulnak az erőfeszítések valamiféle robotbíró kifejlesztésére, sőt, távlatilag sincsenek ilyen elképzelések az országban. Ezzel ellentétben számos kisebb-nagyobb technológiai fejlesztésen dolgoznak, amelyek meglévő struktúráink keretein belül igyekeznek könnyebbé tenni életünket, nem pedig az emberi közreműködést teljesen kiváltani egyes területeken. Észtországban a technológiai fejlesztésekre a rendszerváltást követően helyeztek nagyobb hangsúlyt, amikor gyakorlatilag létező hagyományok nélkül kellett egy működő közigazgatási gépezetet kialakítani. Később az elsősorban orosz részről tapasztalt kiber jellegű támadások és befolyásolási kísérletek hatására fokozták a digitalizált platformok biztonsága érdekében tett erőfeszítéseket, így ezek ma meglehetősen zárt rendszert alkotnak. Az észt igazságügyi miniszter ugyan tett korábban olyan nyilatkozatot, amely szerint a 7000 euró pertárgyérték alatti ügyekben belátható időn belül mesterséges intelligencia ítélkezne emberi közreműködés nélkül, azonban semmiféle konkrét határidő nem merült fel eddig ennek a célnak az elérésére és nincs arra utaló információ sem, hogy tényleges lépések indultak volna egy erre alkalmas szoftver kifejlesztéséhez. Észtország technológiai versenyképességének kulcsát tehát más irányban kell keresnünk.

Mi az amiben valóban előrébb tartanak?

Mindenegy a „kratt” körbe tartozó szoftvert Észtországban fejlesztették illetve fejlesztik, egyetlen külföldi cég platformját sem veszik igénybe, bár nyilvánvalóan merítenek a máshol bevált megoldásokból. Ezzel elkerülhető, hogy a platformok üzemeltetőin keresztül az adatok esetleg külföldi kézbe kerüljenek, továbbá a hazai technológiai fejlesztések ösztönzése folyamatosan az innovációra sarkalló tényezőként jelenik meg. A technológiai fejlesztéseket döntően az állam finanszírozza, a magánbefektetők jelentősége legfeljebb másodlagos. A bíróságokon zajló észtországi technológiai fejlesztéseket ebben a keretben szükséges értelmeznünk.

Milyen bírósági szoftverek léteznek Észtországban?

Valamennyi, a közsférában használt, vagy jelenleg ilyen célból fejlesztés alatt álló szoftver forráskódja nyilvánosan elérhető. A közigazgatás legkülönbözőbb területeinek automatizálására és digitalizálására fókuszálnak az ilyen irányú programok, ehhez képest a bíróságok szerepe csupán másodlagos. Léteznek azonban olyan szoftverek, amelyek kifejezetten a bírósági munka egyes területeinek hatékonyabbá tételét, vagy azt is szolgálják és ezekben mesterséges intelligencia közreműködését is igénybe veszik. Az ősi észt mitológiából kölcsönzött „kratt” (nagyjából a nálunk ismert manó karakterének megfelelő figurák) fogalommal megjelölt alkalmazások között már létezik a bírósági dokumentumokból a személyes adatokat eltávolító; beszédfelismerő és a tárgyalásról jegyzőkönyvet készítő; a kihallgatásokra kérdéssort összeállító; az esetjogban kereső, az állampolgári megkereséseket osztályozó, fordítást végző, illetve a távmeghallgatásokat megkönnyítő mesterséges intelligencia alapú szoftver.

Nincs szó tehát arról, hogy Észtországban a bírósági döntéshozatalt mesterséges intelligenciákra ruháznák át, ehelyett azt tapasztalhatjuk, hogy a bírósági munka egyes - főként technikai jellegű, ám nagyon fontos és aprólékos, éppen ezért időigényes és fáradtságos mozzanatai sokkal hatékonyabban elvégezhetőek mesterséges intelligencia bevonásával és erre Észtországban már léteznek nyílt forráskódú szoftverek. Mint már említettem, a mesterséges intelligencia általi bírósági döntéshozatal egyelőre nem realitás Észtországban sem, ugyanakkor a közlekedési bíróságok kiszabásánál, szabálysértési ügyekben már most is alkalmaznak mesterséges intelligenciát: e közigazgatási jellegű szankcionálás úgy történik, hogy a kihelyezett kamerák által rögzített gyorsajtásos esetek kapcsán a mesterséges intelligencia előkészíti a szankcionáló határozatot, amelyet az emberi közreműködő csupán ellenőriz és jóváhagy. Bírósági jogvitákban azonban jelenleg nem ismert ilyen gyakorlat Észtországban még a kisebb ügyekben sem.

Előrehaladott továbbá az ügymenet digitalizációja: főszabályként lehetőség van a bírósági eljárást az online térben, távmeghallgatások útján lebonyolítani, a feleknek kifejezetten kérniük kell a személyes jelenléttel megtartandó tárgyalást. Ez a lépés összefüggésben van azzal is,

hogy a közigazgatási ügymenet is jórészt az elektronikus térben zajlik, ennek hatásaként terjesztették ki az online meghallgatások és ügyintézés rendszerét a bíróságoknál is.

Adatvédelmi kérdések

Az adatvédelmi garanciák kiépítésére különösen a digitális térben Észtországban igen nagy hangsúlyt helyeznek, ami vonatkozik a teljes közzszférára, így a bíróságokra is. Nem kötelezhető az állampolgár olyan adatának szolgáltatására, amely valamely állami szervnek rendelkezésre áll, az egyes hatóságoknak lehetőségük van egymás nyilvántartásaiból a számukra szükséges adatot lekérdezni. Ezt azonban indokolniuk kell és amennyiben a lekérdezés jogszerűségét nem képesek megfelelően alátámasztani, az érintett tisztviselőket illetve vezetőket elmozdítják. Az adatvédelmet erősítik a különböző kibervédelmi fejlesztések, ezek leglátványosabb eredményeként Észtország Luxemburgban létrehozta a világ első adatnagykövetségét. A Luxemburgban bejegyzett, jelentős kibervédelemmel ellátott szerver Észtország tulajdonát képezi és azon megtalálhatóak az észt állam közhiteles nyilvántartásai, valamint számos más a nemzeti adatvagyron körébe tartozó információ, amelyek létezése és hozzáférhetősége így független az állam szuverenitásának tényleges gyakorlásától.

Az adatvédelmi kérdések kiemelten fontosak az igazságszolgáltatás szempontjából is, nem véletlen, hogy a már létező bírósági szoftverek egyike éppen arra szolgál, hogy a bírósági ítéletek közzétett szövegeiből eltávolítsa a felek beazonosítására alkalmas személyes adatokat. Ennek is köszönhető, hogy Észtországban a bírósági ítéletek nyilvánossága teljes körű, bármely döntés szövege anonim módon hozzáférhető bárki számára, a gépi segítség következtében pedig mind ehhez immár nincs szükség a bírósági alkalmazottak munkájára sem.

Hasznosíthatunk mindebből valamit Magyarországon is?

Azt gondolom, hogy igen sokat. Az észtországihoz hasonló, technológiailag megvalósítható és a napi szintű ügymenetet számottevően megkönnyítő fejlesztések alkalmazása a hazai bíróságok számára is megfontolandó lehet, mind ehhez pedig jó alapot jelentenek az elmúlt évek európai viszonylatban is jelentős erőfeszítései a magyar bírósági rendszer digitalizációja irányában. Mindazonáltal nézetem szerint a legfontosabb lépés az lenne, hogy átfogóan és mélyrehatóan szükséges elemezni informatikai szakértők segítségével az észtországi szoftverek nyílt forráskódjait és az együttműködés egyéb területei mellett a kapcsolatokat célszerű lenne elmélyíteni a bírósági területen is. Érdeemes lehetne a magyar bírósági rendszerből néhány kollégát hosszabb-rövidebb időre kiküldeni Észtországba a már létező és a fejlesztés alatt álló igazságszolgáltatásban alkalmazott mesterséges intelligencia alapú szoftverek tanulmányozására, ez alapján lehetne igazán megalapozottan eldönteni, hogy ezek közül melyek és esetleg milyen szükséges adaptációs lépéseket követően volnának alkalmazhatóak Magyarországon.